

4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.

5. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Слово, 2006. – 304 с.

В статтє характеризується поняття «художественно-речева діяльність» и задачи формирования художественно-речевой компетенции у детей дошкольного возраста, раскрываются основные методы и приемы развития художественно-речевой деятельности детей дошкольного возраста в ДОУ. Цель статьи заключается в обосновании понятия «художественно-речева діяльність» и раскрытии особенностей художественно-речевого развития детей дошкольного возраста. Методы исследования: 1) теоретические (изучение, анализ, систематизация и обобщение психолого-педагогической литературы по проблеме исследования с целью выявления существующих подходов к особенностям художественно-речевого развития детей дошкольного возраста. Ряд этих методов предоставила возможность выяснить сущность и содержание ключевых понятий: «художественно-речева діяльність», «художественно-речева компетенция», «художественный образ», также мы смогли определить уровень изучения данной проблемы на сегодняшний день. 2) эмпирические: наблюдение, тестирование, анкетирование, опрос педагогов и детей с целью выявления состояния художественно-речевого развития детей, выявить влияние программных произведений для художественно-речевого развития детей, и эффективность их использования для развития художественно-речевой компетенции у детей, знания воспитателей по вопросу художественно-речевого развития детей на этом дошкольном этапе. Художественно-речевое развитие детей дошкольного возраста будет эффективным, если обеспечить такие педагогические условия: направленность содержания художественных произведений на формирование у детей художественно-речевой деятельности; тематическое сквозное планирование художественных произведений в различных видах деятельности; обеспечение взаимосвязи учебно-речевой, художественно-речевой и театрально-речевой деятельности дошкольников.

Ключевые слова: художественно-речева діяльність, художественно-речева компетенция, художественный образ, литературные занятия, творчество.

The paper is characterized by the concept of "art-speech activity" and the problem of formation of artistic and verbal competence in preschool children, reveals the basic methods and techniques of art-speech activity of preschool children in kindergartens. The purpose of the article is to justify the concept of "art-speech activity" and revealing features of art - speech development in preschool children. The following methods have been used: 1) theoretical (research, analysis, systematization and generalization of psychological and pedagogical literature on research in order to identify existing approaches to the peculiarities of art - speech development in preschool children. Some of these methods provided an opportunity to clarify the nature and content of the key concepts of "art -rechevaya activity ", " art-speech competence ", " artistic image "and we were able to determine the level of studying this problem to date. 2) empirical: observation, testing, questionnaire, survey of teachers and children to identify the state of the art-speech development of children, to identify the impact of the program of works for the art - speech development of children, and the effectiveness of their use for the development of artistic and verbal competence in children, knowledge of educators on art - speech development of children at this stage of the pre-school. Art and language development of children of preschool age will be effective if to provide such pedagogical conditions: focus on the content of works of art in the formation of children's art-speech activity; Through a thematic plan of works of art in various activities; securing the interaction of teaching and speech, speech and artistic and theatrical speech activity preschoolers.

Key words: art-speech activity, artistic and verbal competence, artistic image, literary studies, creativity.

УДК 37.013-053.2(09)(477)“19”

Лунаренко Світлана Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ ІЗ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХІХ ст. – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Стаття присвячена характеристиці діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні (кінець ХІХ ст. – початок ХХ ст.). Визначені причини активізації роботи громадських товариств (складні соціально-економічні умови життя, зростаюча невідповідність системи освіти суспільним потребам, відсутність єдиної системи органів та установ соціального захисту, неврахування реальних освітніх і культурних потреб дітей, незначне охоплення

дітей освітою і соціальним захистом, недостатня нормативно-правова база, що регулювала соціокультурне забезпечення дітей). Розкриті напрями діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей, а саме: опіка, захист і збереження здоров'я дітей, розкриття питань соціокультурного забезпечення дітей у видавничій роботі, освітньо-культурна діяльність.

Ключові слова: дитинство, соціокультурне забезпечення дітей, громадські товариства, опіка, соціальний захист, оздоровлення, освіта, розвиток.

Сучасним суспільством визнається унікальність і самотність дитинства, необхідність різнобічного розвитку дітей, створення найкращих умов для їхньої життєдіяльності. Це здійснюється завдяки реалізації системи соціокультурного забезпечення дітей, яка передбачає задоволення освітніх і культурних потреб дітей, їхній соціальний захист.

Постановка проблеми. Соціокультурне забезпечення дітей на сучасному етапі розвитку суспільства здійснюється переважно на державному рівні. Проте певні функції можуть брати на себе і громадські ініціативи, допомагаючи і доповнюючи діяльність держави. Це є особливо важливим у тих випадках, коли держава не у змозі розв'язати певні завдання соціокультурного забезпечення (різнобічний розвиток особистості дитини; надання дітям допомоги задля підтримки їхнього життя; зміцнення здоров'я; створення умов для забезпечення дітей знаннями, уміннями й навичками; формування дитини як суб'єкта життя; виховання свідомої та патріотично налаштованої молоді; удосконалення навчально-виховного процесу в дитячих закладах; самореалізація особистості, її творчий розвиток; задоволення різноманітних пізнавальних інтересів і потреб дітей).

Так, однією з особливостей розвитку системи соціокультурного забезпечення дітей кінця XIX ст. – початку XX ст. була неспроможність держави повноцінно реалізовувати свої соціальні й освітні функції (не було єдиної системи органів та установ соціального захисту; не враховувалися реальні освітні, культурні потреби дітей; незначна кількість дітей була охоплена системою освіти і соціальним захистом; соціокультурне забезпечення дітей не мало достатньої нормативно-правової бази: видавалася незначна кількість документів, що регламентували освітню і соціальну діяльність (зокрема, циркуляр 1904 р. про доступність початкової школи, проект розвитку початкової школи 1905 р., програма реформування початкової, середньої та вищої освіти 1907 р., циркуляр від 5 березня 1916 р. про відкриття паралельних класів при перших класах навчальних закладів, циркуляр від 31 серпня 1914 р. про організацію в округах допомоги дітям, які залишилися без догляду і коштів для існування через те, що їхні батьки або вихователі пішли на війну), і навіть ці документи не мали достатньої практичної реалізації).

Водночас стан дітей був надзвичайно складним. З одного боку, соціально-економічні умови їхнього життя були важкими (так, бурхливий розвиток промисловості, війна, неврожаї, народне лихоліття, недостатній рівень оплати праці тощо спричинили бідність сімей, необхідність постійного залучення батьків до роботи, унаслідок чого з'явилася велика кількість соціально незахищених дітей: біженців, безпритульних і

бездоглядних). З іншого боку, спостерігалася значна невідповідність розвитку системи освіти суспільним потребам (завершення промислового перевороту й перехід до індустріального суспільства в економічній сфері вимагали освічених працівників у різних сферах промисловості, тому особливо гостро постала проблема підготовки молодого покоління, забезпечення дітей елементарними знаннями, уміннями й навичками, що тогочасна система освіти (авторитарна, словесна) була не у змозі надати).

Тому наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. помітно посилилася роль добродійного педагогічного руху серед дворян, інтелігенції та духовенства, які сприяли розв'язанню освітніх і соціальних проблем дитинства (на приватні пожертви відкривалися лікарні, школи, а церква була одним із соціальних інститутів, які виховували дитину). Соціокультурне забезпечення дітей здійснювалося переважно завдяки діяльності приватних ініціатив, релігійних і громадських товариств, які вдало розв'язували проблеми опіки дітей, їх освіти і культурного розвитку.

З огляду на це актуальним є дослідження діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні наприкінці XIX ст. – на початку XX ст.

Дане дослідження є складовою частиною програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що певні проблеми діяльності громадських ініціатив стали предметом досліджень науковців. Так, питання діяльності інтелігенції у громадських товариствах були висвітлені в роботах М. Гомон, Л. Мачуліна, В. Пальченкової, О. Пантелей та інших; культурно-освітня діяльність громадських товариств (зокрема, Харківського товариства поширення в народі грамотності) розкрито у працях В. Камишинова, В. Кізченко, Т. Коломієць, А. Ткачук та інших. Проте питання діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні наприкінці XIX – на початку XX століття окремо не розглядалося, що і зумовило вибір теми дослідження.

Джерельною базою дослідження стали архівні матеріали Державного архіву Харківської області, а саме фонд Ф 200 – Правління Харківського товариства поширення в народі грамотності, фонд Ф 202 – Харківське товариство догляду за безпритульними малолітніми сиротами, фонд Ф 266 – Канцелярія директора народних училищ, фонд Ф 509 – Харківське товариство фізичного виховання і захисту дітей, з яких 4 справи вперше вводяться до наукового обігу.

Мета статті – охарактеризувати діяльність

громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні наприкінці XIX ст. – на початку XX ст.

Результати дослідження. Серед товариств, які в той час діяли в багатьох містах і селищах України і сприяли розв'язанню освітніх і соціальних проблем дітей, були такі:

- товариства фізичного виховання, які організовували дитячі майданчики, проводили з дітьми заняття з ручної праці, фізичного виховання, дитячі свята [14; 15];

- добротинні товариства, котрі займалися різними видами добротинної діяльності (переважно утримання й піклування про дітей) [13];

- товариства сприяння початковій освіті. Вони мали на меті надання допомоги для успішного розвитку початкової освіти та організації різних культурно-освітніх установ: влаштовувалися народні читання, доступні для народу вистави, концерти, книжкові склади, недільні школи, класи повторення і вечірніх занять, класи хорового співу, безоплатні бібліотеки й читальні;

- Фребелівські товариства. Вони мали такі завдання: а) підняти духовно-моральний рівень дітей, які залишилися без догляду (незалежно від їхнього віросповідання, національності та походження); б) привчати дітей до праці, надавати їм можливість навчатися ремісництву, допомогти їм бути здоровими і корисними для суспільства; в) допомагати розширенню їхнього розумового світогляду, оздоровленню та фізичному розвитку; г) шукати їм працю. Задля цього товариствами передбачалося відкриття дитячих ясел, садків, шкіл грамоти й будинків праці, користуватися якими могли всі на безоплатній основі [2];

- товариства допомоги бідним учням та ученицям навчальних закладів. Ці товариства збирали кошти для надання різного роду допомоги (речами, харчами, грошима та ін.) бідним дітям. Так, Товариство допомоги бідним учням та ученицям усіх навчальних закладів м. Змієва Харківської губернії надавало такі види допомоги бідним учням: внесення замість учнів плати за навчання; безоплатна видача книг і навчальних посібників, затверджених Міністерством народної освіти і духовним відомством, або їх продаж за зниженою ціною; видача ліків і надання ліжок у лікарнях за рахунок товариства; видача грошової допомоги; організація їдалень, гуртожитків, дешевих квартир для бідних учнів тощо [1];

- товариства піклування про безпритульних малолітніх сиріт. Так, Харківське товариство піклування про малолітніх безпритульних сиріт [11; 12] підбирало таких дітей і займалося діяльністю з їх улаштування до притулків, сімей на патронаж та ін.;

- товариства поширення в народі грамотності – громадсько-просвітні організації, метою яких було поширення грамотності і загальної освіти серед широких мас населення. В Україні найстарішим було Харківське товариство поширення в народі грамотності – організація української інтелігенції, яка діяла протягом 1869-1920 рр. і стала першою громадською організацією культурно-освітнього

характеру. Завданнями цього Товариства було: поширення грамотності і корисних для народу теоретичних і прикладних знань та сприяння поширенню народної освіти в межах Харківської губернії шляхом заснування (з певного дозволу, із дотриманням діючих із цього питання законів) різного роду училищ і шкіл, вечірніх і недільних класів, музеїв, бібліотек і читалень, організації книжкових складів, народних читань і бесід, систематичних курсів й окремих лекцій із різних галузей знань, виставок, народних вистав і концертів, надання безпосередньо різного роду допомоги учням у народних училищах Товариства й учителям, сприяння фізичному розвитку і догляду за дітьми шкільного віку, видання на основі Указу про цензуру і друк свого друкованого видання з програми, що відповідає завданням Товариства, видання і поширення корисних книг, посібників, каталогів, забезпечення училищ, шкіл та інших освітніх установ книгами і посібниками через училищні ради й інспектора народних училищ, обговорення педагогічних проблем і заходів з народної освіти, що стосуються закладів Товариства, і життя всіх дозволених законом заходів, які можуть сприяти досягненню цілей Товариства [6].

Отже, діяльність громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. реалізовувалась у таких напрямках [4; 6; 9]:

- 1) діяльність товариств з опіки, захисту і збереження здоров'я дітей, яка передбачала:

- дослідження специфіки дитячого розвитку (вивчалися особливості фізичного і психічного розвитку дітей на різних вікових етапах, специфіка їхніх взаємостосунків між собою і з дорослими, індивідуальні особливості розвитку кожної дитини);

- медичні обстеження і нагляд за здоров'ям учнів. Проводилися збір, обробка й аналіз даних медичних обстежень дітей; постійний нагляд за здоров'ям учнів протягом навчального року; виготовлення нескладних ліків для дітей і надання їм невідкладної медичної допомоги; лікування хворих дітей або посилення їх (у складних випадках) до спеціалізованих лікарень та амбулаторій, де їх лікували безкоштовно або за невелику плату; нагляд за санітарним станом приміщень та їх санітарна обробка; надання рекомендацій батькам, учителям й учням щодо правильної організації режиму дня, навчання і виховання дітей у сім'ї та школі;

- надання різного роду допомоги дітям, які її потребували (організація безкоштовного гарячого харчування для учнів, надання допомоги грошима, забезпечення дітей теплим одягом і взуттям, необхідними побутовими і навчальними предметами, лікувальними засобами тощо);

- організацію оздоровлення дітей у літніх дитячих колоніях. Метою колоній, які зазвичай організовувалися при народних училищах для їхніх учнів, було надання можливості найбільш слабким дітям незаможних батьків зміцнити свої здоров'я в сільських умовах і набратися сил для подальшого більш посиленого і безперешкодного проходження курсу навчання. Серед інших завдань колоній були такі: безпосереднє знайомство дітей з

природою, формування навичок її спостереження, розвитку любові до природи і всього живого, бажання піклуватися про неї, ознайомлення міських дітей із сільським побутом, сільськими роботами, особливостями свого рідного краю, розширення дитячого світогляду, формування у дітей навичок спільної діяльності, активної взаємодії, взаємодопомоги та спілкування, підвищення культурного рівня дітей [4].

Слід відмітити, що в цей час літні колонії відкривалися по всій Україні різними товариствами (на безкоштовній основі або за невелику плату). Так, ще з 1896 р. в Києві працювала колонія на 17 дітей, у якій за п'ять років існування оздоровилися 990 дітей (середня тривалість перебування дітей у цій колонії становила 45-55 днів). Окрім того, існували колонії в інших великих містах, а саме: Житомир (колонія на 100 дітей була заснована в 1897 р.), Єлисаветград (з 1897 р.), Катеринослав, Миколаїв (з 1902 р.), Слав'янськ (з 1900 р. тут працювала дитяча лікувальна колонія), Ялта (колонія для слабких і хворих дітей 7-15 років, яка працювала за низьку платню), Одеса (колонія для дітей єврейських початкових училищ, розрахована на 41 дитину) [5].

Активно відкривались і працювали літні колонії для дітей у Харкові. Так, ще з 1894 р. завдяки зусиллям Товариства сприяння фізичному розвитку працювала колонія на 50 дітей, у 1897 р. у ній оздоровлювалося вже 170 дітей, у 1898 р. – 200 дітей, у 1899 р. – 240 дітей. У 1898 р. Харківське товариство поширення в народі грамотності також зініціювало відкриття дитячих літніх колоній, і саме завдяки цьому Товариству літній відпочинок дітей у колоніях став можливим і популярним серед населення протягом тривалого часу. Загалом у Харкові силами різних товариств працювало: у 1897 р. – 1 колонія (для учнів чоловічої статі на станції Березівські мінеральні води), у 1898 р. – дві колонії, у 1899 р. – три колонії, у 1900 р. – дві колонії (селища Гаврилівка і Солоницівка), у 1901 р. – дві колонії на 79 дітей, у 1903 р. – дві колонії на 141 дитину (селища Ракітне і Шахове), у 1905 р. – дві колонії на 93 дітей, у 1906 р. – одна колонія на 154 дитини, у 1907 р. – одна колонія на 137 дітей, у 1908 р. – одна колонія на 102 дитини [5].

Серед занять і розваг дітей у колонії були такі: прогулянки, ігри, фізичні вправи, бесіди (за результатами прогулянки (роз'яснення спостережень, їх малювання) або виховного значення), різні види читання (читання і розповіді вихователями казок, спільні читання вголос доступних для розуміння дітей статей природничого характеру або художньої літератури (особлива увага приділялася читанню оповідань, що пробуджували в дітей найкращі почуття, сприяли формуванню їхніх позитивних рис, самостійне читання книг дітьми), танці, співи і гра на музичних інструментах (гармонь, піаніно, скрипка), музичні вечори, малювання, заняття ручною працею (ліплення, плетіння), збирання і складання гербаріїв і колекцій метеликів, свята, купання, рибна ловля та ін. [3].

Загалом, літні дитячі колонії вдало розв'язували завдання відпочинку й оздоровлення дітей (у всіх учнів, які відвідали колонію, була зафіксована позитивна динаміка їхнього фізичного розвитку).

Окрім того, завдяки продуманій роботі вихователів здійснювався:

1) ненав'язливий навчально-виховний вплив на колоністів, згуртування дитячого колективу, формувалися позитивні особисті якості дітей, створювалися умови для подолання їхніх негативних рис характеру [3; 4];

2) розкриття питань соціокультурного забезпечення дітей у видавничій діяльності. Зокрема, товариство займалося виданням різних книг, простих і зрозумілих для народу, випускою і поставкою різних книг для сільських бібліотек, що сприяло розширенню світогляду дорослих і дітей;

3) освітньо-культурна діяльність товариств, що передбачала реалізацію освітньої діяльності в навчально-виховних закладах, позашкільної освітньої діяльності, поширення ідей навчання й виховання дітей серед широких мас населення.

Так, наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. існувала гостра потреба в розвитку мережі початкових шкіл. Громадські товариства намагалися розв'язати цю проблему шляхом улаштування власних початкових і допоміжних шкіл, забезпечення їхньої навчально-виховної роботи необхідними матеріалами, піклування про фізичний, моральний, естетичний розвиток учнів і створення умов для їхнього повноцінного формування як особистостей.

Позашкільна освітня діяльність товариств реалізувалась у відкритті Народних будинків (були найбільш успішною формою об'єднання культурно-просвітніх заходів і висували перед собою такі завдання: сприяння позашкільній освіті і вихованню дорослих, підлітків і дітей дошкільного віку в розумовому, моральному, художньому і фізичному плані; громадянське виховання населення та об'єднання місцевих культурно-просвітніх й економічних організацій [7]), народних бібліотек і читалень, народних театрів, музеїв і виставок, вечірніх і недільних шкіл та курсів, класів для дорослих і підлітків, спортивних закладів, дитячих садків та ясел, додаткових шкіл для підлітків, народних клубів, їдалень, закладів культурного або економічного напрямів (сільськогосподарських складів, продовольчих крамниць, бюро кооперативних і професійних організацій тощо), а також організації безкоштовних народних читань, лекцій, розповідей, виразного читання (з використанням чарівного ліхтаря, кінематографу), бесід, спортивних змагань, вистав, концертів, літературних, вокальних, музичних і танцювальних вечорів і ранків, проведенні занять із дітьми на дитячих майданчиках тощо [7; 10].

Важливо відмітити виключну роль громадських товариств у здійсненні позашкільної роботи з дітьми, оскільки позашкільна освіта (включала роботу з дітьми дошкільного віку та дітьми, які були поза системою освіти, а також з учнями навчальних закладів, доповнюючи шкільну освіту) майже не реалізовувалася державою і значною мірою залежала від ініціативи товариств.

Одним із найефективніших способів поширення ідей освіти серед населення і залучення його широких верств до освітньої діяльності були виставки, які знайомили громадськість з новими освітніми ідеями і

сприяли її залученню до навчально-виховної діяльності. Товариства організували різні стаціонарні виставки, пересувні виставки і виставки-музеї (наукові, історичні, етнографічні, гігієнічні та ін.) [7].

Окрім того, для розвитку самодіяльності населення в освітній діяльності (зокрема, в організації в містах і селищах народних дитячих садків, ясел, майданчиків, осередків, клубів, шкіл та ін.), залучення його до загальної виховної роботи організувалися материнські і батьківські гуртки, які мали на меті допомогу матерям у виховній справі, залучення батьків до створення, розвитку й участі в забезпеченні діяльності дитячих установ. Із цього приводу члени Харківського товариства поширення в народі грамотності зазначали: «Лише на основі найширшої діяльності громадськості можуть успішно розвиватися всі установи для позашкільної освіти й навчання дитини як у дрібних осередках, так і в загальних організаціях, що об'єднують їх» [8, с. 10-11].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, через значні труднощі у здійсненні соціокультурного забезпечення дітей наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. (складні соціально-економічні умови життя дітей, зростаюча невідповідність розвитку системи освіти суспільним потребам, відсутність єдиної системи органів та установ соціального захисту, неврахування реальних освітніх і культурних потреб дітей, незначне охоплення дітей системою освіти і соціальним захистом, недостатня нормативно-правова база, що регулювала соціокультурне забезпечення дітей) держава виявилася не у змозі повноцінно задовольняти освітні й культурні потреби дітей, надавати їм

необхідне піклування та захист. Унаслідок цього, до розв'язання освітніх, культурних і соціальних проблем дитинства активно залучалися громадські товариства (товариства допомоги бідним учням та ученицям навчальних закладів, товариства піклування про безпритульних малолітніх сиріт, добротинні товариства, Фребелівські товариства, товариства фізичного виховання, товариства поширення в народі грамотності та інші), які здійснювали свою діяльність із соціокультурного забезпечення дітей у таких напрямках: опіка, захист і збереження здоров'я дітей (дослідження особливостей дитячого розвитку, медичне обстеження і нагляд за здоров'ям учнів, надання різного роду допомоги дітям, організація оздоровлення дітей у літніх дитячих колоніях), розкриття питань соціокультурного забезпечення дітей у видавничій діяльності, освітньо-культурна робота (освітня діяльність у навчально-виховних закладах, позашкільна освітня діяльність, поширення ідей навчання й виховання дітей серед широких мас населення). Завдяки розширенню діяльності громадських товариств наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. збільшилась мережа дитячих освітніх і соціальних установ, і значна кількість дітей мала змогу отримати як матеріальну, так і духовну підтримку.

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективним для подальших досліджень вважаємо детальне розкриття діяльності Харківського товариства поширення в народі грамотності (його оздоровчої, освітньої та культурної роботи з дітьми), а також аналіз діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей на території Західної України в першій половині XX ст.

Список використаних джерел

1. Устав Общества вспомоществования бедным ученикам и ученицам всех учебных заведений города Змиева, Харьковской губернии. – Х., 1901. – 18 с.
2. Шкільна хроніка // Світло. – 1911. – Кн. 3. – С. 70-73.
3. Харьковское общество распространения в народе грамотности, 1869-1920 гг. : доклад зав. колонией о летней кампании (с диаграммами). Фонд 200. Оп. 1, дело 315 / Державний архів Харківської області (ДАХО). – Х., 1907. – 43 л.
4. Доклад училищной комиссии (Н. А. Ширяева) о задачах, постановке и правильном устройстве летних школьных колоний : отрывок научно-исследовательского доклада об организации детского воспитания и детских садов. Фонд 200. Оп. 1, дело 364 / ДАХО. – Х., 1910. – 50 л.
5. Исторический очерк по организации и изучению школьных детских каникулярных колоний за границей и в России : фонд 200. Оп. 1, дело 365 / ДАХО. – Х., 1910. – 7 л.
6. Исторический обзор о деятельности Харьковского общества-правления и его учреждений, устав, инструкция, отчет Московского общества грамотности : фонд 200. Оп. 1, дело 396 / ДАХО. – Х., 1912. – 59 л.
7. Списки тем, тезисы докладов съезда по организации разумных развлечений : фонд 200. Оп. 1, дело 446 / ДАХО. – Х., 1915. – 138 л.
8. Протокол пленарного заключительного собрания съезда по вопросам организации разумных развлечений : фонд 200. Оп. 1, дело 451 / ДАХО. – Х., 1915. – 19 л.
9. Переписка о работе школ, об улучшении быта школ, заявления учителей на замещение вакантных должностей : фонд 200. Оп. 1, дело 457 / ДАХО. – Х., 1915. – 60 л.
10. Протоколы заседаний комиссии разумных развлечений и доклад по курсам по внешкольному образованию : фонд 200. Оп. 1, дело 470 / ДАХО. – Х., 1916. – 53 л.
11. Харьковское общество призрения бесприютных малолетних сирот. 1891-1910 гг. : документы и переписка о ребенке Г. Лисаченко. Фонд 202. Оп. 1, дело 95 / ДАХО. – Х., 1901. – 5 л.
12. Устав Харьковского общества призрения малолетних бесприютных сирот : фонд 202. Оп. 2, дело 2 / ДАХО. – Х., 1903. – 11 л.
13. Канцелярия директора народных училищ. 1805-1917 гг. : о состоянии народных училищ и ведомости об

учениках и преподавателях по Богодуховскому уезду. Фонд 266. Оп. 1, дело 790 / ДАХО.– X., 1900. – 54 л.

14. Харьковское общество физического воспитания и защиты детей. 1912-1918 гг. : кассовый отчет и оправдательные документы на выдачу денег учителям за помещение и культурно-бытовое обслуживание. Фонд 509. Оп. 1, дело 5 / ДАХО. – X., 1915. – 81 л.

15. Оправдательные документы на выдачу денег учителям за помещения и за культурно-бытовые услуги : фонд 509. Оп. 1, дело 8 / ДАХО. – X., 1918. – 68 л.

Статья посвящена характеристике деятельности общественных организаций по социокультурному обеспечению детей в Украине (конец XIX ст. – начало XX ст.). Определены причины активизации работы общественных организаций (сложные социально-экономические условия жизни, возрастающее несоответствие системы образования общественным потребностям, отсутствие единой системы органов и учреждений социальной защиты, недостаточный учет реальных образовательных и культурных потребностей детей, незначительный охват детей образованием и социальной защитой, недостаточная нормативно-правовая база, которая регулировала социокультурное обеспечение детей). Раскрыты направления деятельности общественных организаций по социокультурному обеспечению детей, а именно: опека, защита и сохранение здоровья детей, раскрытие вопросов социокультурного обеспечения детей в издательской деятельности, образовательно-культурная деятельность.

Ключевые слова: *детство, социокультурное обеспечение детей, общественные организации, опека, социальная защита, оздоровление, образование, развитие.*

The research covers a period at the end of 19th and the beginning of 20th century when the territory of modern Zakarpattia was within the borders of Austria-Hungary. Zakarpattia included the territories of Bereg, Máramoros, Ugocsa and Ung. Active work on the provision of pre-school education within the territory of modern-day Zakarpattia began after the creation of the State Union of Pre-school Educators in Budapest on 21 June 1874. Pre-conditions for founding basic public-pedagogical organisations that engaged in distributing preschool education within the territory of modern Zakarpattia are revealed in this publication. The history of Bereg, Máramoros and Ung Divisions of the State Union of Preschool Educators is discussed here by describing their activities. The creation of the Division of Preschool Educators of North-East Hungary is analysed in relation to the State Union of Preschool Educators. Its role is to become a distributor of preschool education by founding and promoting preschool establishments at the territorial edges of the empire at the end of 19th and beginning of 20th century.

Key words: *Pre-school education, pre-school establishments, educations, educators, union of educators, public-pedagogical organisations.*

УДК 37.013

Резо Ганна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Закарпатський інститут післядипломної
педагогічної освіти,
м. Ужгород

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛОК ТА ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПОШИРЕННЯ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ЗАКАРПАТТІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Часові межі дослідження охоплюють кінець ХІХ – початок ХХ ст. коли територія сучасного Закарпаття входила до складу Австро-Угорщини. Її географічні межі складали Березький, Марамороський, Ужочанський та Ужанський комітати. Активна діяльність поширення дошкільного виховання на території сучасного Закарпаття розпочалася зі створенням в Будапешті 21 червня 1874 р. Державної спілки вихователів (“Kisdednevelők Országos Egyesülete”). В публікації розкрито передумови створення основних громадсько-педагогічних організацій, які займалися справою поширення дошкільного виховання на території сучасного Закарпаття. Розкрито історію створення Березького, Марамороського та Ужанського відділу Державної спілки вихователів. Дана характеристика їх діяльності. Проаналізовано створення Секції вихователів північно-східної Угорщини («Az északkeleti Magyarországi kisdnevelők szakosztálya») як відділу Державної спілки вихователів. Висвітлено її роль у становленні дошкільного виховання та розповсюдженні дошкільних закладів на території краю кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Ключові слова: *дошкільне виховання, дошкільні заклади, виховання, вихователі, спілка вихователів, громадсько-педагогічні організації.*